

nalističkog idealizma. Zato Husserl i sam napominje („Logische Untersuchungen“, 1. sv., 2. izd. §. 58—61.), da mu je osim Kanta i Hebart bio u velike izgledom Leibniz svojom idejom o „universalnoj matematici“, a naoseb ističe, da mu je „najveći logičar svih vremena“ Bolzano podao „odlučne poticaje“. Ako uz Lotze još spomenemo, da se i F. Brentano imade smatrati kao smjernica Husserlovog umovanja, označili smo time glavne poteze, koji okviruju Husserlovu filozofiju.

Riješavajući problem o znanstvenoj vrijednosti ljudske spoznaje posve je ispravno, kad Husserl ovo rješavanje uzima korelativno s pitanjem o uvjetima logičke istine i očevidnosti. Proti J. St. Millu, Sigwartu, Wundtu i Al. Höfleru pokazuje Husserl (u „Log. Unt.“ I² §. 49.), da uvjeti logičke istine nijesu kauzalni i psihološki, već da su apriorni i idealni; a očevidnost da nije subjektivno čuvstvo, već objektivna nazočnost misaonog sadržaja pod vidom oka duševnog. Husserl u više navrata (u navedenom djelu) definira pojam logičke istine podudarajući se sa skolastičkim shvatanjem o snošaju između logičke i ontološke istine. Ovom opozicijom proti psihologizmu (antropologizmu) postavio je Husserl temeljni kamen za izgradnju svoje spoznajne teorije, i upravo time privukao Geysera u filozofijsko srodstvo. Pa kolikogod se Geysеров kritički duh mjestimice izdigao nad Husserlovo stanovište, zajedničko im je značenje u savremenoj filozofiji, što su noetičkim objektivizmom o iguralni znanstvenu vrijednost ljudske spoznaje proti kobnim posljedicama subjektivizma.

Husserl nije za početnike u proučavanju filozofije; jer ne samo da bi sa sadržajne strane naišli na nesavladive poteškoće, već im i sama apstruznost Husserlovog stila, a napose originalna njegova terminologija mora onemogućiti jasno razumijevanje. Ova je okolnost upravo ponukala Geysera, da u prvom redu objasni Husserlove nazore, a uza to nadoveže svoju kritiku. Zadnja dva poglavlja u ovom djelu pozitivno izlažu Geysеровu nauku o vrijednosti spoznaje. Temeljni princip Gey-

serove kao i skolastičke noetike glasi: logička istinitost naše spoznaje osniva se na na objektivnoj (noematičkoj) nužnosti (ili kako skolastici kažu: na ontološkoj istini). Zato i nije vrijednost ili unutarnja nužnost spoznaje vremenski ograničena (u tijeku svjesnog zbivanja), već je osnovana u objektivnom bitku. I jedino na ovom principu noetičkog objektivizma, koji konstituira uvjete za spoznaju „vječnih istina“, dade se izgraditi znanstvena vrijednost ljudske spoznaje uopće.

Dr. S. Zimmermann.

Dr. Schumacher: Der Alexandriner Apollon. Eine exegetische Studie. Kempten 1916. Kösel'sche Buchhandlung.

U toj zanimljivoj raspravi sabrao je Schumacher sve, što sv. Pismo govori o velikom učeniku i suradniku apostola narodâ.

Odlučno brani povjesničku istinitost Lukina izvještaja o Apolonu u Djelima. (Djela 18, 24—28., protiv Tibinske škole, Weitsächera, Wendta, Spitte, Smiedla i drugova.

Poznato je, da nekoji drže Apolona sastavljačem poslanice Hebrejima radi spiritualizacije starozavjetnih činjenica i institucija te dikcije, koja pokazuje učenog govornika, kaki je bio Apolo.

Schumacher dopušta, da ta kombinacija nije po sebi isključena, no ne može se dokazati. Tradicija ništa ne govori o Apolonu kao piscu. Jednako tradicija ništa ne zna za Apolona kao sastavljača poslanice Hebrejima.

U 19. vijeku počeli nekoji tvrditi, da je Apolo napisao četvrto kanonsko evanđelje (Tobler). Na tu smiješnu i neozbiljnu tvrdnju nije se vrijedno ni obazirati. Zato je opravdano auctor suzbija sa nekoliko riječi.

Tko želi, da bolje upozna lijepu dušu Apolonovu, neka čita ovu jezgrovitu studiju.

Dr. Franjo Zagoda.

Fonck Dr. Leopold S. I.: Morderne Bibelfragen. Vier populär-wissenschaftliche Vorträge in erweiterter Form. Einsiedeln. Benziger 1917.

Glasoviti biblicista iznio je u ovoj knjizi svoja predavanja, koja je držao 1915. u Zürichu. Dakako da ih je proširio uvrstivši dosta toga iz prijašnjih rasprava publiciranih u „Zeitschrift für die katholische Theologie“ i djela: „Der Kampf um die Wahrheit der Heiligen Schrift seit 25 Jahren“; „Parabeln des Herrn“ und „Wunder des Herrn“.¹

U prvom predavanju odlučno brani nepogrješivost sv. Pisma. Navodi svjedočanstva Gospodinova, sv. otaca, crkvenih sabora i crkvenih glavara od početka Crkve do danas.

Nepogrješivost je posljedica inspiracije. Da je dobro shvatimo, potrebite su tri pretpostavke:

1. Nepogrješivost proteže se samo na pisanu riječ biblijskog teksta, a ne na osobno mnijenje inspiriranog pisca.

2. Nepogrješivost biblijska proteže se na autografe, t. j. na sv. tekst u onoj formi, kako ga je sv. pisac napisao ili diktirao.

3. Nepogrješivost proteže se samo na riječi piševe, a ne na ono, što navodi kao izjave drugih, ili zašto izrično odbija odgovornost.² Polazeći s ovih opravdanih pretpostavki odlučno zastupa tradicionalnu vjeru: da se nepogrješivost svetih pisaca proteže ne samo na područje vjerskih i čudorednih istina, već i na područje povjesničkih i prirodopisnih.

Zato se bavi najprije generalno poteškoćama, iznesenim iz prirodoslovnih znanosti, a specijalno na pet primjera dokazuje, kako su svi prigovori protiv nepogrješivosti neosnovani.³

Prelazeći na historijsko područje odlučno ustaje protiv takozvane relativne istine u povjesničkim knjigama. Dobro upozoruje na razliku, koja postoji između izvanjskih prirodnih pojava i povjesničkih činjenica. Ako su prirodne činjenice zabilježene prema iz anjskom opažanju n. pr. „sunce izlazi i zapada“ to čitatelja ne će zavesti u zabludu. Svaki bo može te pojave promatrati i prema svojoj kulturi i prirodopisu stvoriti si pravi sud o zabilježenoj činjenici. No zadaća je povijesti, da nam fak-

tične činjenice vjerno i istinito pripovijeda. Povjesnički izvještaj samo je tada istinit, ako nam neki dogogaj crta sasvim suglasno s realnosti t. j. ako ga prikazuje onako, kako se dogodilo. Ako pak iznosi kao činjenicu, što se zaista nije dogodilo, taki izvještaj nije pouzdan, jer ne odgovara objektivnoj istini. Tada će zavesti povjesničar čitatelja u bludnju, a to nužnije, što ima veći ugled i što je teže upoznati dotičnu činjenicu iz drugih izvora.⁴

Dakako da pobornici relativne istine upotrebljavaju to načelo za neke izvještaje S. Z. No dobro pita pisac: „A što će biti s Novim Zavjetom i po tom sa cijelom vjerskom Crkvenom naukom, ako se jeđnoć take teorije uporave na evanđelja“.⁵

U drugom predavanju bavi se evanđeljima i kritikom. — Povjesnički navodi sve glavne protivnike naših najljepših knjiga počevši od književnika, farizeja židovskih, filozofa Kelza pa sve do najnovijih protivnika radikalne i kritičke škole.⁶

U trećem predavanju riješava svestrano Palestinu prirodni karakter zemlje, klimu, bićinski, životinjski svijet, promatranje sredstva. Nadalje govori o stanovnicima, njihovom načinu življenja, o Palestini kao pozorištu svete povijesti; napokon o nekojim znamenitim mjestima, n. pr.: Jeruzalemu, Betlehemu, Jerikonu, zbornicama Galilejskim itd.⁷

U četvrtom predavanju: Život i nauka Isusova u svijetlu istoka: U tom svijetlu još sjajnije se otkriva neizmerna sniženost i poniznost Spasiteljeva, težina njegovih putovanja, oskudice. N. pr.: Posvuda u cijeloj zemlji vodi svaka staza sad gore na brdo, a sad dolje u duboku dolinu. Ravnih cesta imade vrlo malo, i te ne sežu daleko. Nadalje izmjenjuje se sedam vrućih ljetnih mjeseci i pet kišovitih zimskih, no nigdje ne čitamo, da je Gospodin za jake žege ili trajne kiše prekinuo svoju Mesijansku djelatnost. Koliko puta utrudio se Božanski učitelj tražeći izgubljene ovce doma Izraelova! (lv. 4, 6.) Sad tumači neka čudesa n. pr. čudesni ribolov, oluju na moru itd.

¹ Vorwort. ² p. 27—31. ³ p. 45—64. ⁴ p. 65—92. ⁵ p. 88. ⁶ p. 93—178. ⁷ p. 179—244.

U orijentalnom svijetlu lakše shvatamo i nauku Isusovu n. pr. zašto Gospodin tako često govori narodu o kraljevstvu nebeskom ili Božijem. Protiv krive ideje židovske, da ima Mesija biti svjetski vladar, naglašuje Gospodin duhovni karakter kraljevstva Mesijanskog. Matej zove to kraljevstvo nebeskim, jer piše evanđelje za pokrštenene Židove, a Židovi su iz počitanja za ime „Bog“ upotrebljavali izraz nebo ili veličanstvo.

Gospodin upotrebio je u naučanju i savremenu formu. Gospodin uči kao i drugi rabini po subotama u zbornici ili kod večere ili privatno dakako bez ikakve židovske tjesnogrudnosti ili predrasude. Zato i razgovara sa Samaritankom (Iv. 4, 4—29.) Gospodin pozivlje se često na S. Z. no kao vrhovni zakonodavac.

I u izvanjskoj formi prilagodjuje se višeputa načinu židovskog naučanja (Mt. 7, 16—20). Nadalje po običaju istočnih učitelja Gospodin razjašnjuje istinu raznim slikama i prisodobama. No ako se služi strom slikom, daje joj uvijek novi sadržaj i novo značenje. Sad to objašnjuje primjerima iz prispedobe o sijaču, o šenici i kukolju, o dobrom pastiru.⁸

Predavanja veoma su zanimljiva i poučna. Pisac boravio je dulje u Palestini, zato su i njegova prikazivanja osobito privlačiva. Tko želi porasti u ljubavi k istini evanđeoskoj, neka uzme ta predavanja u ruke.

Dr. Fr. Zagoda.

Hans Lietzmann. Das Muratorische Fragment und die Monarchianischen Prologe zu den Evangelien. II. izdanje. 1908. U 8-ini 16 str. Cijena 0:30 Mk. Izašlo kod: A. Marcus und E. Weber's Verlag u Bonn-u (Njemačka).

Pred desetak godina zasnovao je poznati njemački učenjak Hans Lietzmann, profesor crkvene povijesti na protestantskom bogoslovnom fakultetu u Jeni, zbirku, kojoj je svrha, da predstavi u izvorniku mlađoj generaciji važnije tekovine iz bogoslovnog i jezikoslovnog područja.

Naslov je zbirki: „Kleine Texte für Theologische und Philologische Vorlesungen und Übungen“. Sa t. zv. fragmentom Muratorievim započinje zbirka. Znamo, da je ovaj fragmenat prozvan po svojem iznašaocu i prvom izdavaču Luigi Antonio Muratori-u (u „Antiquitates Italicae“, III. sv. str. 851 i sl., Milano 1740.), a sadržaje najstariji kanon ili popis knjiga Novoga Zavjeta. Rukopis je iz osmoga stoljeća i najprije pripadaše bobbijskoj opatiji, a sada se nalazi u milanskoj knjižnici Ambrosiana pod oznakom Cod. J 101 sup. Od neprocjenjive je vrijednosti fragmenat za povjest biblijskog kanona, jer se tu iznosi ne samo prosti popis sv. knjiga, dali i povjesni podaci svake knjige. Na žalost nije se čitav spis sačuvao, kako mu i naziv kaže. dok počima sa posljednjom crtom o drugom evanđelju i slijedi sa vijesticama o trećem i četvrtom evanđelju. Osim priznatih novozavjetnih knjiga fragmenat napominje i neke druge kao: Otkrivenje sv. Petra, Pastor Hermas itd. S jezične strane važan je fragmenat poradi svoje barbarske latinštine, koja prouzrokuje i koju poteškoću u razumijevanju pojedinih rečenica. Danas se općenito drži, da je spis izvorno sastavljen na grčkom jeziku u Rimu oko 180—200 god. po Kr., ali mu se za pisca ne zna. Učelnjaci nagadaju slijedeće auktoare: Papias, Hegesippus, Caius Romanus, Hippolytus Romanus, Rhodon ili Melito iz Sardis-a. Lietzmann ne spominje pisca, već donosi izvornik fragmenta prema Tregelles-ovu izdanju („Canon Muratorianus“ Oxford 1867.) i kolaciji Arhelis-ovoj i Schüller-ovoj („Analecta, kürzere Texte zur Geschichte der alten Kirche und des Kanons“, Tübingen 1893., str. 129 i sl.). S desne je strane isti stavio za lakše razumijevanje i rekonstruovani tekst po Buecheler-u sa svojim preinakama. Pri dnu stranica imamo bilješke, tekstovne i interpretativne kritike. Fragmentu je dodan zbog dodirnih točaka i prolog evanđelja po sv. Jeronimu većinom prema Corssen-ovu izdanju („Texte und Untersuchungen“ XV 1).

Prema predmetu i načinu obradbe prve knjige Lietzmannova je zbirka

⁸ p. 245—329.